

Szombathelyen jártunk

2013. november 30-a, szombat. Fátylas nap-sütés, de már ennek is örülni kell az őszi hosszán tartó borultjai után. A nyugati határ felé száguldunk – Szombathelyre, a római kor Savariájába igyekszünk. Itt lesz az MCSE soron következő elnökségi ülése.

A városba érkezve először a Gothard család herényi kúriáját kerestük fel, amely Szombathely peremén található. Az egykor szebb napokat látott klasszicista stílusú épület sajnos nagyon elhanyagolt állapotban van, jelenleg bérlakások találhatók benne. Még áll – kupola nélkül – a Gothard-féle csillagásztorony... Kissé elszomorodtunk a nagy múltú épület méltatlan állapota miatt.

A Gothard Asztrofizikai Observatórium a város egy tágas, hosszú, és félreeső utcájában áll. Már várt ránk szívélyes vendéglátónk, Kovács József, a csillagda munkatársa, egyesületünk elnökségi tagja, aki egy kis reggelivel várt bennünket. Az udvar hatalmas, itt, a parkosított környezetben áll két kupola: az egyik a vizuális észlelésre és bemutatásra használt 60 cm-es Zeiss Cassegraint rejt, a másik a kutatásokhoz használt, echelle spektrográffal felszerelt 500/4500-as RC-t. Az igazán impozáns kert az azonban nem csodálhattuk meg azonnal, hiszen várt ránk a munka. Az egyesület életének problémáit tagláló ülés hosszúra nyúlt, végül délután három körül jött a következő program, a Gothard-gyűjtemény megtekintése. A csillagda főépületeként funkcionáló egykori Gothard-ház pincéjében rendezték be az egyedülálló tárlatot. Itt nem csak Gothard Jenő csillagászati műszereit (például a 26 cm-es Browning-reflektort, amivel fotografikusan felfedezte az M57 központi csillagát) tekinthettük meg, hanem bepillantást nyerhettünk a XIX. század végének természettudományába is. Gothard a fotográfia hazai úttörője volt, erről tanúsítottak asztrógráfjai, de láthattunk egy egyszerűbb, portréfotózásra használt eszközt

A szerző Gothard Jenő legendás Browning-távcsövével a Gothard Asztrofizikai Observatórium kiállításán

is – hirtelen száz évet ugrottunk vissza a múltba... A csillagászati képrögzítésben elért legfontosabb eredménye a Gyűrűsköd központi csillagának felfedezése, amely bizonyította, hogy lehetséges egy távcsővel a vizuális határfényességnél halványabb csillagok lefotózása is. (A csillag létét a bécsi 68 cm-es refraktorral erősítették meg vizuálisan.) Gothard Jenő vezetett asztrofotóit, amelyeket mélyég-objektumokról készített, jó nyolcvan-kilencven évig nem tudták felismerni a hazai amatőrök. Ez a Vas megyei tudós azonban nem csak a csillagászával kísérletezett, hanem az elektromossággal, és – egyedülálló módon – az alig pár hónappal (!) korábban felfedezett röntgensugárzással is. Röntgenképeit az interaktív kiállításon egy filmen lehet megtekinteni: különféle fémtárgyakat, tengeri csigákat és kagylókat, állatokat láthattunk a szinte mai minőségű

felvételeken. Sőt, még saját kezét, és Konkoly Thege Miklósét is megörökítette!

A terem végében álló nagy szikragenerátor hihetetlen feszültséget kelt, és amikor kisül a feszültség, hatalmas csattanás hallatszik. Mellette áll a kisebb generátor, amelyet kézi erővel lehet hajtani. Ezt mindenki kipróbálhatta, miközben jókora szikrák csapkodtak a kerekekből...

Rendhagyó csoportkép a Kövesligethy Radó Oktató és Bemutató Csillagvizsgáló kupolájában (Kolláth Zoltán felvétele)

A kiállítás megtekintése után következett a Nyugat-Magyarországi Egyetem csillagvizsgálójának és planetáriumának meglátogatása. Itt a Matematikai, Fizikai és Műszaki Intézet vezetője, Péntek Kálmán, és fiatal munkatársa, Mitre Zoltán volt segítségünkre. A pályázati forrásokból készült planetárium nagyon szokatlan helyen: egy előadóteremben kapott helyet, azt gyakorlatilag ki is tölti a nagy félgömb, amelynek átmérője körülbelül 4 méter. A vetítő berendezés a Stellarium szoftver emelt szintű változatának égboltját rajzolja a hófehér belső felületre, nagyon kellemes, valóságos élményt biztosítva a látogatóknak. Mi is megtekintettünk egy gyors bemutatót, amelyben az egyik legizgalmasabb jelenség a hűen modellezett merkúri Nap-év volt – világosan láthattuk, hogyan áll meg látszólag központi csillagunk a legbelső bolygó egén.

Ezt követően felmentünk a tetőteraszra, ahol a kupola fogadott bennünket. A Kövesligethy Radó Oktató és Bemutató Csillagvizsgáló főműszere egy 15 cm-es refraktor. A csillagvizsgáló vezetője Péntek Kálmán, aki a teraszon tett látogatásunk során vendéglátónk és kalauzunk volt. Sajnos a vonuló felhők miatt a Vénuszt is csak pillanatokra láttuk, így nem nézhettünk bele a refraktorbába. A hosszas beszélgetés után a Magyar Tengerben vacsoráztunk, majd a vendéglő ajtaján kilépve örömmel állapítottuk meg, hogy elmentek a felhők, így a csillagvizsgálóba visszatérve a kupolák felé vettük az irányt.

A 600/7500-as Zeiss-műszer gyönyörű, eredeti kupolája a 60-as években épült, szerintem az egyik, ha nem a legszebb távcsőkupola hazánkban. A műszert csak vizuálisan használják, főleg bemutatókat tartanak vele. Nemrég lett felújítva, új kihuzat és okulárok kerültek rá, a tükröt lemosták, így nem csoda, hogy az elsőként beállított Rák-köd (M1) szinte ki akart törni a látómezőből, és felszínét sejtelmes szálak finom pókhálója szőtte be. Az ég is remek volt, a határfényesség 6 magnitúdó körüli, ami egy 80 ezres város északi peremén nem rossz teljesítmény. A rövid észlelést követően megtekintettük a Gothard Asztrofizikai Observatórium (GAO) főműszerét is (az 500/4500-as RC-t), amelynek vakolatlan, nyers vasbeton épülete – mert kupolának nehezen lenne nevezhető a letolható tetejű komplexum) – a 60 cm-esé mellett áll. Az építésetörténeti szempontból is különleges épületet Zalotay Elemér tervezte, 1967–68-ban épült, és egykor a mesterséges holdak megfigyelésére szolgáló műszerek kaptak helyet benne.

A hideg gyorsan véget vetett az esti nézelődésnek, inkább visszavonultunk pihenni a GAO vendégszobáiba. Mivel azonban igen jó volt az ég, Mizser Attilával elhatároztuk, hogy felkelünk hajnalban – egy kis változósra és üstökösözésre. Így aztán hajnali négy óra körül ketten fagyoskodtunk az observatórium kertjében. Attila változókat észlelt, én üstökösöket kerestem, bár a C/2013 R1 (Lovejoy)-t nem nagyon kellett